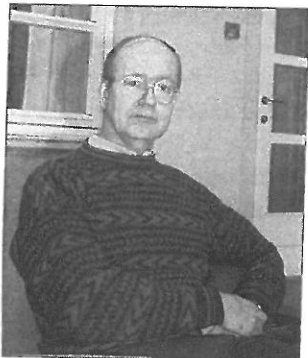

Diakonivitenskape

I denne andre del legger Nordstokke fram noen synspunkter i retning av hva som kan utgjøre et teoretisk rammeverk for diakonivitenskapen.

Del 1 i Diakonos 5-99

AV KJELL NORDSTOKKE

Metoden

Det første punktet gjelder metoden og spørsmålet om hvilken metodologi som foretrekkes. Den latinamerikanske frigjøringssteologien har påvist hvor viktig det er å ha bevissthet i valget av metodologi. Slik er det ikke bare fra et praktisk synspunkt, men også når det gjelder å klargjøre det perspektivet som et bestemt studieområde krever. Tradisjonell teologi blir av disse teologene kritisert fordi den deduktive metode gjerne foretrekkes. Når refleksjonen eduseres fra "tidløse" prinsipper eller tradisjonelle begreper som allerede er blitt klassifisert og innlemmet i

"offisiell" teologi, vil den ha en tendens til å framstå som idealistisk, selvbekreftende. For utenforstående vil den ofte gi inntrykk av å være intern og irrelevant.

Dette er årsaken til at frigjøringssteologien har valgt en induktiv metode. Det åpner for en mer kreativ, men også mer kritisk dialektikk mellom praksis og teori. Hva innebærer det?

Framfor alt krever den induktive metode at teorien må være rettet mot praksis og de spørsmål som praksis reiser. I følge Gustavo Gutiérrez, som gjerne regnes som grunnlegger av den latinamerikanske frigjøringssteologien, starter teologien som kritisk refleksjon over praksis. Den praksis som det refereres til her er "den kristnes praksis, den som aktivt er nærværende i historien". Den er "første akt" og betydningsfullt sted for den teologiske refleksjonen. "Andre akt" utgjøres av en kritisk refleksjon omkring denne praksisen. Den må nødvendigvis være

kritisk. Hvis ikke vil den risikere å begrense seg til apologetisk bekreftelse av det som allerede blir gjort.

Hvordan kan en slik metodologisk tilnærming brukes i utviklingen av et teoretisk rammeverk for diakonivitenskapen? Her er to punkter av betydning. Det første er av epistemologisk (det vil si av erkjennelsesteoretisk) art. Det kan betegnes som det heuristiske prinsipp som går ut på å ta visse problemstillinger som gitt fordi de faktisk finnes som konkret virkelighet. Det vil si å konstatere det faktum at den diakonale praksis faktisk eksisterer og som sådan kan vise seg å være en hensiktsmessig "første akt" for en meningsfylt teoretisk refleksjon. Det handler med andre ord om systematisk og teoretisk bevisst ettertanke

kristent nærvær

Det andre punktet er enda viktigere. Det relaterer til det som også innholdsmessig må oppfattes å være gjenstand for den teologiske refleksjo-

nen, nemlig kristent nærvær og handling nettopp i møtepunktet mellom kirken og samfunnet. Det handler med andre ord om et teologisk kvalifisert sted: kirken og den virke i "verden".

Følger vi her Gustavo Gutiérrez' posisjon, må denne refleksjonen være kritisk. Til det trenges kriterier. Uten kriterier vil den kritiske fremstillingen bli vilkårlig og uten muligheter for verifikasjon. Men hvordan finne troverdige kriterier? Igjen er de metodologiske valg viktige. Fordi praksis er satt før teorien, må tverrfagligheten i praksis respekteres og ha følger for utvalget av kriterier.

Følgende eksempel kan illustrere dette: Hvis den diakonale praksis finner sted innenfor rusomsorg og dette skal reflekteres teoretisk, må den teoretiske tilnærmingen være tverrfaglig på en måte som svarer til kompleksiteten i nettopp denne formen for praksis. Det er ikke mulig å begrense kriteriene for kritisk refleksjon bare til ett fagom-

Diakonens teoretiske rammer

Del 2

Denne artikkelen er bygget på et foredrag holdt på en internasjonal diakonikonferanse i Lahti i september 1998.

råde, for eksempel til teologien. Dette indikerer at det teoretiske rammeverket for diakonivitenskapen ikke bare kan være teologisk.

Tverrfaglighet

Tverrfaglighet er i dag bredt akseptert i fagmiljøene og blir ofte blitt sett på som en praktisk måte å forholde seg til komplekse menneskelige problemer, på tvers av tradisjonelle profesjonslinjer. Men det kan være verdt å huske at kravet om tverrfaglighet startet som en protest mot det vi kan kalle fagpositivisme og den faglige ensidighet som preget 1960-tallet. Sammen med denne protesten gikk også en dyp skepsis til maktstrukturenes teoribruk. Kritikerne hevdet at makthaverne sørget for at teorien bekreftet egne interesser. Ved å påpeke teoriens nære relasjon til praksis ble det understreket at enhver teori er foreløpig og aldri i stand til helt og fullt å gjengi den virkelighet den avspeiler. Det samme gjelder for praksisen i helse- og sosialsektoren.

Hvis det tas til etterretning at det teoretiske rammeverket for diakonivitenskapen må være tverrfaglig, fører dette til flere viktige punkter. Det innebærer for det første til en avvisning av tanken om at én bestemt teori eller fagtradisjon skal ha hegemoni i diakonivitenskapen. Verken teologien eller samfunnsvitenskapene kan inneha en slik posisjon. I stedet gir dette grunn for å utvikle en dialektikk mellom ulike fagtradisjoner, med ulike kriterier betinget av konteksten og dens konsekvenser. Dette er det positive motstykket til det første som ble satt som følge av tverrfagligheten. Ut i fra denne forståelsen er tverrfaglighet mer enn flerfaglighet. Den innebærer et mål om å ha en åpen epistemologi

hvor ulike kunnskaps-systemer kan knyttes sammen i en gjensidig dialog, bygget på en gjensidig respekt for det som er det enkelte fagområdets myndighetsområde. Selve grunnen for å hevde en tverrfaglig tilnærming finnes med andre ord i diakoniens egenart, som en uløselig del av dens verdigrunnlag og visjon. Det handler om mer enn en praktisk-metodisk tilnærming.

Praksiologiske akse

Dette betyr at jeg ser to grunnleggende akser som begge er nødvendige for diakoniens teoretiske rammeverk. Den ene aksen er praksis-teori-forbindelsen, vi kan kalle den for den "praksiologiske" akse. På den annen side har vi den epistemologis-

ke akse som kjennetegnes av tverrfaglig kunnskap.

Se-bedømme-handle

Den første aksen kan visualiseres gjennom det velkjente skjema av "se-bedømme-handle". *Se ramme nedenfor*

I følge dette skjemaet relaterer det første punktet - nemlig å se - til praksis. Dette impliserer også et nødvendig moment av taushet og av lydhørhet som gir aktørene innenfor praksis mulighet til å formulere og dermed sette ord på egne erfaringer.

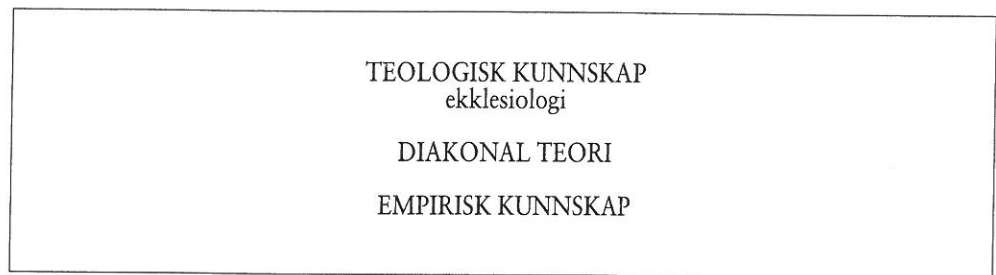
Å se innebærer dermed forhåpentligvis en provokasjon i ordets egentlige mening, i den forstand at det "kalles fram" ny kunnskap og nye spørsmål relatert til det som blir sett.

se	bedømme	handle
DIAKONAL PRAKSIS	DIAKONIENS TEORI	METOLOGI
Institusjoner Menighet		Fornyet praksis
diakoniens hvor?	diakoniens hvorfor?	diakoniens hvordan?

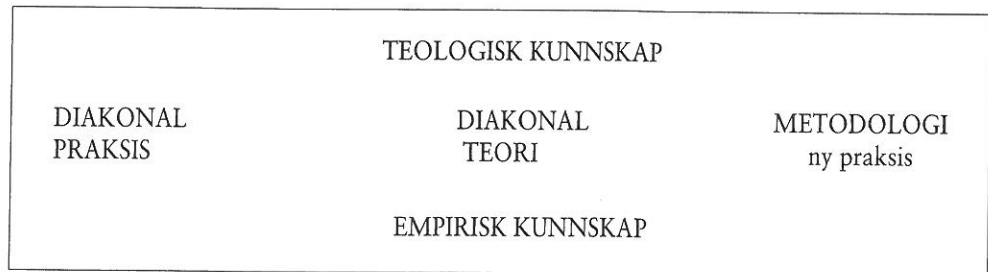
Neste moment gjelder å bedømme. Det foutssetter kriterier. Nettopp fordi den virkeligheten som praksis relaterer til er tverrfaglig, må kriteriene være tilsvarende. Dersom kriteriene utelukken- de knyttes til det å se, kan følgen bli en fordom, hvor det som er sett innordnes i det som det som før er sett og vurdert. Men poenget er det motsatte, nemlig at man skal se uten på forhånd å dømme det som blir sett. På den annen side kan ingenting bli sett uten en viss referanse til tidligere refleksjon og bedømmelse. Nettopp dette viser sannheten bak utsagnet "kunnskap er makt", og også hvor lett det er for teorien å klassifisere det en ser som noe som allerede er kjent.

Det er også grunnen til at det tredje momentet i denne kjeden, nemlig handlingen, er så viktig. Relasjonen tilbake til praksis tjener som en kvalitetstest for teorien. Målet er å fornye praksis i samsvar med det som er blitt sett og bedømt.

Denne "praksiologiske" aksene i diakonivitenskapen har som hovedmål å relatere teori til praksis. Men det er like viktig å utvikle det vi den epistemologiske akse. Grunnen for denne aksene er å begrunne teoretisk hvorfor det er rimelig å relatere et bestemt praksisområde til en bestemt teoridannelse, enten innenfor teologien eller også

Nå blir det et avgjørende poeng at disse to aksene holdes sammen.

til samfunnsvitenskapen. Denne aksene kan se slik ut: *Se ramme ovenfor*

Gevinsten ved dette skjemaet er at det viser et teoretisk rammeverk hvor epistemologien utvikles på en måte som svarer til samhandlingen mellom teori og praksis. Det innebærer at diakonivitenskapen godt kan beskrives som handlingsvitenskap. Spørsmålet om hva som skal oppfattes som relevant praksis blir dermed det første og viktigste målet for diakonivitenskap (spørsmålet om ortopraksis).

Epistemologiske akse

Den epistemologiske akse konfronterer oss med to grunnleggende spørsmål. Det første er: Hvordan skal man relatere diakonibegrepet til et bestemt praksisområde når vi

vet at dette begrepet ikke er entydig og dessuten er gitt flere tolkninger opp gjennom historien? Det andre spørsmålet er: Hva er det som gjør dette spesifikke handlingsrådet så interessant at det fortjener teoretisk refleksjon og mulig status som vitenskap?

Det første spørsmålet er det mest avgjørende. Det henger nøye sammen med det grunnleggende spørsmålet om kirken ansvar i forhold til å handle i samfunnet, i en virkelighet som rammes av urett og lidelse. Her er det mulig å utvikle en ekkesiologi som gjør praktisk omsorg og solidaritet til den nødvendig del av kirken liv og struktur. Kan diakontjenesten og ulike former for diakonal aktivitet oppfattes som tegn på dette mandatet, og som redskaper

for hva kirken som helhet er kalt til å være?

Å kalle denne siden ved kirken væremåte for diakoni kan ved første blick oppfattes å være tilfeldig, særlig hvis en tar i betraktning den feiltolkning dette begrepet har hatt i fortiden. Men det er ikke sikkert at så er tilfelle. Det er mulig å betegne kirken tjeneste i en lidende og konfliktfylte verden for diakoni. Ikke som ydmyk, selvutslettende og taus tjeneste i den pietistiske tradisjonelle livsstilen slik begrepet ofte er blitt tolket, men som bevisst handling i tjeneste for Guds aktive kjærlighet for skaperverket og hans frelsesplan slik den er åpenbart i Jesus Kristus.

Collins' tolkning

Denne tolkningen svarer i

stor grad til Collins' tolkning av Det nye testamente. Mitt poeng er ikke å forsøke å gi en ny leksikalsk begrunnelse for diakoniens teologi gjennom henvisning til bestemte bibelsteder. Etter min oppfatning er det gjennom den systematiske teologi og først og fremst gjennom ekklesiologien at diakonibegrepet gjenviner relevans. Bibelen og vitnesbyrdet fra den tidligere kirke kan bare gi få og underordnede argumenter i denne saken.

Collins' observasjon om at diakonien har som mandat å være mellommann ("go between") er interessant med tanke på at den diakonale praksis ofte befinner seg i sammenhenger preget av konflikt og marginalisering. Der hvor eksklusjonsmekanismer bringer mennesker til taushet og nekter deres menneskeverd, kan den diakonale praksis være et tegn og et redskap for inklusjon. Forsoningens diakoni som apostelen Paulus taler om (2 Kor 5,18), er virkelig relevant i en verden som kjenne-tegnes av markedsorientert globalisering, fragmentering, individualisering og økende voldsbruk.

Collins betoner den nære relasjonen mellom ord og handling i diakonien. Dette setter spørsmålsteget ved en lang tradisjon som har skilt forkynnelse og tjeneste i kirken og en tilsvarende lang

praksis av taushet innenfor den diakonale virksomheten.

Det kan imidlertid være at diakonale ord uttrykkes på en bestemt måte og er betinget av det rom som praksisen søker å skape. Antakelig vil dette ordet både ta form av avsløring og forkynnelse. Det første som kritisk (noen vil si profetisk) ord mot urett og umenneskelige strukturer og ideer. Altfor ofte har diakonien vært taus og ikke reist seg til forsvar for ofrene. I vår tid kan advokatrollen vise seg å bli en av diakoniens viktigste oppgaver.

Forkynnelse

Men også forkynnelse hører til denne oppgaven. Noen må forkynne de tilsidesattes verdighet, de fordømtes religiøse verdier, de utelukkede evner. En slik forkynnelsen må være rotfestet i forkynnelsen av det glade budskap om Guds helbredende kraft, om hans frigjørende nærvær i Jesus vår bror og frelser, og i Helligåndens livgivende pust.

Dersom dette mandatet som kirken har fått kan kalles diakoni, er det da rimelig å knytte det til det som tradisjonelt er blitt beskrevet som diakonal virksomhet? Etter min oppfatning er det både en nærliggende og utfordrende mulighet. Men noen viktige kritiske betingelser må tas med:

Diakonal virksomhet

For det første må det fastholdes at kirkens diakoni alltid er mer enn det som er organisert som diakonal virksomhet. Også når det er mulig å identifisere eksisterende diakonalt arbeid som diakoni, vil det aldri være identiske størrelser.

Diakonale institusjoner og aktiviteter

På den annen side gjør dette det mulig å gjennomføre en kritisk vurdering av det vi kaller diakonale institusjoner og aktiviteter. Er de diakonale bare fordi de tradisjonelt har dette navnet, eller bærer de faktisk med seg den diakonale identiteten? På denne annen side gjør denne sammenhengen det mulig å snu perspektivet og spørre om hva som skjer med kirken (lokalmenigheten) dersom den ikke har ansvar for noen som helst form for organisert diakoni. Det er den andre siden av distinksjonen mellom synlig og usynlig kirke. Kommer ikke diakonien til uttrykk i den synlige kirke, risikerer diakonien å bli redusert til teori eller retorikk.

Det diakonale praksisfeltet

Det diakonale praksisfeltet er omfattende og mangfoldig. Etter min oppfatning er det en relevant oppgave for vitenskapen å arbeide med denne brede tradisjonen og med det sentrale anliggendet

i kirken som denne virksomheten representerer. Det kan være at et slikt studium vil overraske sine studenter. Til slutt et eksempel som kan illustrere dette:

Da Fliedner startet sitt arbeid i Kaiserswerth på 1830-tallet, trengte han penger for å virkeliggjøre sine planer. Derfor reiste han omkring for å forklare hvorfor det var nødvendig å gjøre noe for kvinnelige fanger. Et hovedargument fant han i Apostelgjerningene 20,28, i teksten hvor Paulus taler til de eldste i Efesus: "Ta vare på dere selv og på hele den hjord som den Hellige Ånd har satt dere som tilsynsmenn for. Vær hyrder for Guds menighet som han vant med sitt eget blod."

Når Fliedner siterer Bibelen på denne måten, indikerer det at han hadde et bredere kirkelig anliggende enn det som ofte sees i hans pietistiske tradisjon. Det viser hans vilje til å inkludere foraktelige kvinnelige fanger i "hele den hjord" og bidra til at deres skadede verdighet kan gjenopprettes. ●